

Hvidkindet værling

– en overset art i Danmark?

Vintertid er hvidkindet værling tid. Jan Hjort Christensen opsummerer kendetegn, faldgruber og taktik for den aktive feltornitolog før mødet med en potentiel hvidkindet værling.

I de sidste par år er hvidkindet værling set regelmæssigt i mange europæiske lande, bl.a. i vore nabolande Finland, Sverige og Norge. Men i Danmark er arten kun truffet to gange med et vinterfund fra Skjern, Vestjylland, i november/december 1973 og et efterårsfund fra Christiansø den 18.-19. oktober 1997.

GENEREL FREMTONING OG FORVEKSLINGSMULIGHEDER

En klassisk hvidkindet værling burde ved hjælp af en systematisk tilgang til de feltkarakterer, der vil blive listet op senere i denne artikel, være til at bestemme. En vis fortrolighed med bestemmelse af gulspurve og andre værlinger, der regelmæssigt forekommer i Danmark, er dog en nødvendighed.

Hvidkindet værling er i udgangspunktet en stor kontrastrig værling med kraftige rødbrune og sorte tegninger på en hvid bundfarve. Specielt skal

Bemærk meget rødbrun strube og øjenbrynstribe. Hvid krone og kind, der indrammes af smalle sorte striber. Rødbrun overgump og brystbånd stort set uden hvide indslag er karakteristiske på denne årstid. Hvide yderste kanter på svingfjer og den inderste del af yderhalefjerene. Ret lyst undernæb. Hvidkindet værling, *Emberiza leucocephalos*, han, Kazakhstan, juli 2007. Foto: Per Shiermacher Hansen

Bemærk hovedtegninger med tydeligt indrammet kind og en øjenstribe der når helt frem til øjet. Hvidlig skægstribe i kontrast til mørk malarstribe. Mørke sideissestriber der går langt ned i nakken. Bredt gråt Halsbånd, let stribet. Kraftigt stribet med rødbrune indslag på bryst og flanker på en hvid bund. Hvid bug. Hvide yderste kanter på svingfjer og inderste del af halefjer. Rødbrun overgump. Hvidkindet værling, *Emberiza leucocephalos*, hun, Utklippan, Sverige, den 29. oktober 1992. Foto: Anders Blomdahl

man hæfte sig ved de kraftige rødbrune, hvide og sorte hovedtegninger og manglen på gule og grønne toner i dragten. Den rødbrune farve er desuden mere "brun" på hvidkindet værling, hvor gulspurvens rødbrune farve er mere over mod en "orange" tone specielt på overgumpen.

I form og proportioner ligner de næsten på alle punkter gulspurve. De er dog gennemsnitlig lidt større end gulspurve – og på nogle fugle kan man opleve en smule "top/kantet nakke". Lidt lig det, man ser hos dværgværling.

Som det fremgår af ovenstående, er det specielt gulspurve, der udgør den store forvekslingsmulighed. Gulspurvehunner, der stort set mangler gult i dragten, er kendt fra nogle dele af gulspurvens udbredelsesområde,

AF JAN HJORT CHRISTENSEN
e-mail: jahc@vip.cybercity.dk

Bemærk begyndende rødbrunt øjenbryn. Rødbrune indslag på strube. Rødbrun stribning på bryst og flanker. Rødbrun overgump med hvidlig skælning ses under vingen. Hvid bug. Hvide yderste kanter på svingfjer og inderste del af halefjer. Lyst, hornfarvet undernæb. Hvidkindet værling, *Emberiza leucocephalos*, han, Khovd, Mongoliet, den 21. oktober 2006. Foto: Axel Braunlich

og det er specielt unge hunner, der kan mangle gult i dragten. Står man over for en sådan, er det vigtigt, at man meget omhyggeligt noterer sig hoved, nakke og undersidetegninger. På de gulspurve, der er meget lyse og stort set uden gult, skal man lede efter gule nuancer på den centrale del af bugen, yderkanterne af håndsvingfjerene, yderkanterne af de yderste halefjer nær basis og på undervingedækfjerene (sidstnævnte er dog praktisk talt umuligt at se i felten).

I overlappingszonen er det almindeligt kendt, at hvidkindede værlinger og gulspurve hybridiserer. Disse vil dog næsten altid vise en blanding af karakterer fra de to arter og have gule indslag fra gulspurvens dragt. Men for at gøre tingene mere komplicerede er "hybriderne" yngledygtige. Det betyder at 2., 3. eller 4. generationsfugle kan være så tæt på den ene af de oprindelige forældrefugle, at de er næsten umulige at skelne i felten. Erfaringen viser dog, at næsten alle disse har spor af gult i dragten, om ikke andre steder så på undervingedækfjerene. Men en fugl, hvor alle karakterer entydigt peger mod hvidkindet værling, og som ikke viser gult i dragten, bør kunne bestemmes til en hvidkindet værling.

Andre værlinger kan også blande sig i gulspuveflokkene om vinteren. Her bør rørspurven tages med i overvejelserne, før pulsen stiger. Rørspurvene er også rødbrune (men mere brune) og har kraftige hovedtegniger, har grå - ikke rødbrun - overgump og er tydeligt mindre end gulspurve.

DRAGT EFTERÅR OG VINTER (SEPTEMBER-FEBRUAR)

Om efteråret og først på vinteren er alle værlinger i frisk dragt, og dette gælder også for hvidkindet værling. I løbet af efteråret og vinteren foregår den såkaldte bræmfjersfældning, som ikke er en egentlig fældning, men er en slitage af dragten. Dette betyder, at dragten er knap så "prangende" som om foråret, da de skarpe farver fremkommer ved slid af dragten, hvor lyse og mørke spidser på de enkelte fjer langsomt slides af, hvorefter midterdelen af fjerene kommer til syne. Dette giver som oftest klare farver og en større kontrast i dragten sidst på vinteren og hen mod foråret. Yderligere skal man huske, at der sker mere slitage på fuglenes fjerdragter i skarpt sollys end i diset gråvej. Dette kan betyde, at en hvidkindet værling i Danmark, i februar, er knap så slidt og dermed knap så skarp i farverne, som en tilsvarende i fx Israel på samme tid.

Hanner

En hvidkindet værling han er om efteråret og først på vinteren lig en bleg udgave af en sommerdragsfugl. Den hvide krone og den hvide kind er svagt gråtonet. De sorte sideissestriber er mere gråsorte og de rødbrune hoved-, hals og strubetegninger er skællede med hvide og enkelte mørke spidser. På de unge hanner er der bredere lyse og mørke spidser, hvilket gør tegningerne mere udviskede end på de gamle hanner.

Hunner

Hunner af hvidkindet værling, både gamle og unge, har til forskel fra gulspurve kraftigere hovedtegninger. Den mere hvidlige øjenbrynstribe står i skarpere kontrast til tydeligt markerede mørke sideissestriber, som går længere ned i nakken. Den mørkere øjenstribe bag øjet når helt frem til øjet. Øredækfjerene er tydeligere indrammet med mørkere kanter. De lyse halssider bag øredækfjerene er lidt bredere og lysere med mere grålig toning og som oftest let mørkstribe. Den hvidlige skægstribe (*submoustachial stripe*) er lysere og i skarpere kontrast til den brede, mere velmarkerede mørke malarstribe. Yderligere er bryst og flankepletterne flere, tydeligere, mørkere og med flere rødbrune indslag og står i skarpere kontrast til den mere hvide bundfarve.

Om efteråret har både hanner og hunner lyse hvidlige spidser på de rødbrune overhale- og overgumpsfjer. Disse er lysere og mere hvidlige end gulspurvens tilsvarende.

FELLES FOR ALLE HVIDKINDEDE VÆRLINGER I FORHOLD TIL GULSPURV GÆLDER:

1. De yderste kanter på yderfanen af håndsvingfjerene er hvide og ikke gullige.
2. De yderste kanter på inderste del af halefjerens yderfaner er hvide og ikke gule (kan være svært at se!).
3. Bugen er hvid og ikke gullig eller svagt gylden.
4. Undervingedækfjer er hvide og ikke gullige (svært at se i felten).
5. Der er ingen gule eller olivengrønne toner i dragten.
6. Tendens til lysere mere hornfarvet/lyst undernæb i kontrast til mørkt gråt overnæb, mere ensartet gråt hos gulspurv.

SOMMERDRAGTSFUGLE (MARTS-JULI)

De fleste hvidkindede værlinger i sommer/yngledragt er som efterårsfuglene, men meget mere distinkte i dragten. Hannerne er overvejende rødbrune og hvide med distinkte sorte, hvide og rødbrune hovedtegninger. Hunnerne det samme, men med færre rødbrune tegninger og flere sorte.

Hanner

Hannerne har hvid isse og kind. Nogle unge hanner kan være lidt hvidgrå på det bagerste af issen. Den hvide isse er indrammet af sorte sideissestriber, der løber langs overkanten af en bredere rødbrun øjenbrynstribe. De sorte sideissestriber begynder på forhovedet og går langt ned i nakken. Den rødbrune øjenbrynstribe breder sig sidst på foråret helt ned på tøjlen. Tidligt på foråret er der en smal hvid stribe, der adskiller den sorte sideissestribe fra den rødbrune øjenbrynstribe, denne slides langsomt bort.

Bemærk bred, sort indramning af hvid krone. Karakteristisk for den kinesiske race *Emberiza leucocephalos frontor*. Rødbrun overgump med hvidlig skælning. Kridhvid bug. Bredt, rødbrunt brystbånd. Hvide yderste kanter på svingfjer. Lyst hornfarvet undernæb, mørkegråt overnæb. Hvidkindet værting, *Emberiza leucocephalos frontor*, han, Kina, maj 2009.

Foto: Jan Hjort Christensen

Det hvide felt på kinden er på den bagerste del indrammet med sort. Struben er farvet kraftigt rødbrun. Den rødbrune farve breder sig op på halssiderne. Under struben er et bredt, hvidt bånd i kontrast til et kraftigt, bredt, rødbrunt brystbånd, som står i forbindelse med store, rødbrune pletter langs flankerne. Dette i skarp kontrast til den kridhvide bug og øvrige underside.

Bemærk hovedtegningerne, med lang markeret issestribe, der går langt ned i nakken. Bredt gråt Halsbånd med svag stribning i nakken og bag øredækfjerene. Let rødbrun tøjle. Mørkebrun indramning af lys gråhvid kind. Hvid øjenring. Tydelig markeret mørk malarstribe i kontrast til hvidlig skægstribe. Hvide yderste kanter på svingfjer og inderste del af yderhalefjerene. Rødbrun overgump og lyst hornfarvet næb. Hvidkindet værting, *Emberiza leucocephalos*, 2k hun, Tyrkiet, den 12. januar 2008.

Foto: Soner Bekir

Bemærk kraftigt stribet bryst og flanker med en del rødbrune indslag på hvid bund. Kridhvid bug. Mørkere overnæb end undernæb. Relativt kraftige hovedtegninger, men øjenbrynet er lidt varm tonet. Yderste kanter af svingfjer hvidlige, men med svag gullig toning. En sådan fugl vil altid ligge på "vippen", er den ren nok til en hvidkindet? Og hvor ren skal den være? Hvis denne fugl yngler med en hvidkindet værting han, vil deres afkom næppe kunne skelnes fra andre hvidkindede værtinger. En fugl som denne vil sandsynligvis ikke vække opsigt i Indien/Nepal, men blive taget for en hvidkindet værting. Hvidkindet værting x gulspurv, *Emberiza leucocephalos* x *Emberiza citrinella* hun, 2.-3. generations hybrid?, Bocsig, Arad, Rumænien, den 25. december 2008. Foto: Luca Dehelean

Bemærk i forhold til gulspurven. Kraftigere markerede hovedtegninger. Tydeligere mørk indramning af øredækfjer. Mørkere sideissestriber, der går langt ned i nakken. Bredt, gråligt, let stribet "halsbånd". Mere kantet nakke end gulspurven. Hvid bug. Kraftigt stribet bryst og flanker med flere rødbrune indslag. Men de hvidlige yderste kanter af svingfjerene er svagt gultnede, hvilket tyder på 2.-3. generations hybrid. Hvidkindet værting x gulspurv, *Emberiza leucocephalos* x *Emberiza citrinella* hun, 2.-3. generations hybrid?, Bocsig, Arad, Rumænien, den 25. december 2008. Foto: Luca Dehelean

Hunner

Hunnerne er knap så prangende og minder om efterårsfuglene, men igen bliver tegningerne trukket skarpere op. Der er en tendens til sort indramning af hvidlig issestribe, flere indslag af rødbrunt i øjenbrynsstriben, på strublen, brystet og langs flankerne. Det alt sammen på en ren hvid bund.

Overgump og oversiden slides på begge køn langsomt mere og mere rødbrun.

FLUGTKALD OG SANG

Flugtkaldet er som gulspurvens ”tirp/slirp” og dermed knap så skarpt som andre værlingers skarpe ”tik” kald.

Sangen er stort set identisk med gulspurvens, men kan dog af det ”skarpe” øre opfattes som lidt blødere og lidt mere melodisk end gulspurvens sang.

HVOR SKAL MAN LEDE?

I vore nabolande opdages hvidkindet værbling oftest ved et foderbræt midt eller sidst på vinteren. Et godt bud på en hvidkindet værbling i Danmark kunne således være ved et foderbræt nær åbne marker. Her kan Øst- som Vestdanmark være lige godt. Størst sandsynlighed er der efter snefald, hvor fuglene søger mod foderpladser – prøv med havre.

Den mere opsøgende feltornitolog kan evt. prøve ved de lokale jægers fasanfoderpladser eller ved en nærliggende stubmark, hvor der måske ligger en klat spildt korn fra høsten. Her samles ofte mange gulspurve.

Et andet bud kunne være en syngende han på forårstræk. Her er der nok størst sandsynlighed på de klassiske ”hitsteder” for småfugle, som Skagen, Hanstholm, Blåvand, Gedser eller Christiansø. Men et åbent overdrevsagtigt område med spredte enebuske og fyrretræer kunne også være et attraktivt område for en ”strandet” hvidkindet værbling. Her vil nordøstkysten af Bornholm, eller visse områder af Nordsjælland være oplagte muligheder.

Ud i vinterkulden, på med vanterne og god ”jagt”!

Bemærk de blandede karakterer mellem hvidkindet værbling han og gulspurv han. De hvide hovedtegninger har et lysegulligt skær og mangler stort set de rødbrune indslag. Bredt rødbrunt brystbånd. Hvidgullig bug. Næbbet mere ensfarvet gråt som gulspurv. Hvidkindet værbling x gulspurv, *Emberiza leucocephalos* x *Emberiza citrinella*, han, Kazakhstan, den 8. juni 2006. Foto: Anders Blomdahl

Bemærk hvid underside uden af gult. Stribet bryst og flanker med mange rødbrune indslag. Der ses hverken gule eller grønne farver i dragten, heller ikke på yderkanten af svingfjerene der fremstår hvide. Hvidkindet værbling, *Emberiza leucocephalos*, 2k hun, Tyrkiet, den 12. januar 2008. Foto: Soner Bekir